

**SALÂHUDDÎN EL-ALÂÎ'NİN HAYATI VE EL-MECMÛ'U'L-
MÛZHEB FÎ KAVÂİDİ'L-MEZHEB ADLI ESERİ**

Salah Al-Din Al-Ala'i's Life And His Book Titled By Al-Mecmu'u'l-
Muzheb Fi Kavaidi'l Mazhab

Amıra AKIL

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, İslam
Hukuku Anabilim Dalı emiraakil@gmail.com
orcid.org/: 0000-0002-5363-9583

Adnan ALGÛL

Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, İslam
Hukuku Anabilim Dalı, adnanalgul47@hotmail.com,
orcid.org/: 0000-0002-1052-3548

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi
Received / Geliş Tarihi: 28.07.2022
Accepted / Kabul Tarihi: 04.09.2022
Published/ Yayın Tarihi: 31.12.2022
Pages / Sayfa: 62-83

Plagiarism / İntihal:

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Bu makale, Amıra Akıl'ın Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladığı "Salâhuddîn el-Alâî'nin Usûl Anlayışı (el-Mecmû'u'l-Mûzheb Fî Kavâidi'l-Mezheb Özeline)" başlıklı Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Öz: Hadis, fıkıh, usûl, lûgat, tefsir ve diğer birçok ilimde uzmanlaşan Salâhuddîn Halil el-Alâî, hicri sekizinci yüzyılın önde gelen âlimlerinden biri olup usûl ile fîruu, menkul ile ma'kûlu cemedan ender şahsiyetlerden biridir. Dönemin önde gelen âlimlerinden çeşitli ilimler tahsil eden Alâî, ömrünün önemli bir kısmını tedrisatta bulunarak ve eser telif ederek ilmi mirasın sonraki nesillere aktarılmasında büyük bir ilmi payeye sahip olmuştur. Hadis ilmindeki büyük çabaları âlimlerin dikkatini çektiği gibi el-Mecmû'û'l-müzheb fî kavâ'idî'l-mezheb adlı kıymetli çalışması da kaide, usûl ve fıkhi meselelerle ilgili görüşlerini ortaya koymasından, Alâî'nin üstün ilmi gücünü yansıtmaktadır. Bu çalışmada Alâî'nin hayatı, ilmî kişiliği ve özellikle fıkıh usûlü alanında telif edilen eserler arasında büyük bir öneme sahip olan el-Mecmû'û'l-müzheb fî kavâ'idî'l-mezheb adlı kitabı incelenmiştir. Alâî, eserinde beş külli kaideyi ele almış, fıkıh ve fıkıh usûlü ile ilgili kaideleri tertip etmiş ve usûlden fer'î hükümler çıkarmıştır. Bu anlamda söz konusu eseri, Şâfiî mezhebinin önemli kaynaklarından biri-dir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Alâî, el-Mecmû'û'l-Müzheb, Fıkıh Usûlü, Usûlî Kaideler.

Abstract: Salah al- din Halil al Ala'i was one of the eighth Hijri century who excelled in Hadith, Jurisprudence, Islamic jurisprudence, tafsir (interpretation), Arabic language and other sciences. He was one of the most important scientists, who gathered between origins and branches, the reasonable and the quoted. He was taught by the famous scientists of his period. He spent most his life in teaching, and writing books leaving behind a valuable scientific legacy for the following generations. His great efforts in the field of Hadith science attracted the attention of senior scientists and also his efforts in jurisprudence and Islamic jurisprudence, especially his precious book AL-MECMU'U'L-MUZHEB Fİ KAVAİDİ'L MAZHAB, in which appeared Al Ala'i 's superior ability to dive into the depths of Islamic jurisprudence's basics and branches. This article has studied Al Ala'i 's life, his scientific character and his books in particular his book AL-MECMU'U'L-MUZHEB Fİ KAVAİDİ'L MAZHAB in which Al Ala'i dealt with the whole five rules of jurisprudence, the Islamic jurisprudence and extracted their branches, therefore, his book occupied an important jurisprudential place between the books of İmam shefi's mazheb.

Keywords: Islamic Law, Al Ala'i, Al-Mecmu'u'l-Muzheb Fi Kavaidi'l Mazhab, jurisprudence, Islamic jurisprudence.

Giriş

Salâhuddîn Halil el-Alâ'î, Dimaşk'ta doğmuş daha sonra Beytülmağdis'e yerleşmiştir. Alâ'î, dönemin ileri gelen âlimlerinden eğitim almış ve farklı ilim dallarında öne çıkmıştır. Doğuda ve batıda ünü yayılmış birçok âlim de Alâ'î 'ye öğrencilik yapmıştır. Alâ'î, İslam ümmetinin tarihini aydınlatan örneklerden sadece biridir. O, İslam'a girmiş farklı milletlerin bütünleşmesine ve şer'î ilimlere hizmet etme yolunda diğer âlimler gibi çaba göstermiştir. Müslüman âlimlerin hüküm istinbatında temel referansı Kur'an ve Sünnet idi, esas maksatları ise hakikate ulaşip onunla amel etmektir. Doğdukları vatanları farklı olsa da bu farklılık, ilim öğrenmelerine engel olmamıştır. Bu ilmi çabanın bir sonucu olarak bizlere büyük bir ilmî ve kültürel miras bırakmışlardır. Kendi dönemlerinin gerçeklerini yaşayan bu âlimler, kendilerinden sonra gelenlerin apaçık yoldan sapmamaları için ilmî usûl ve metotları belirlemişlerdir. Âlimlerin bıraktıkları zengin ilmî mirası görmezden gelmek ve farklı müslüman milletlerin bütünleşmesine engel olan her türlü girişim ve çaba, İslam ümmetini mirasından ve tabiatından uzaklaştırmak olacaktır.

Alâ'î ilmi alanda övgüye değer çabalar ortaya koyan âlimlerden biridir. O'nun üstün ilmi yeteneği, kıymetli çalışması *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâ'idil-mezheb* adlı eserinde beş külli kaideyi ele alırken, fıkıh ve fıkıh usûlü ile ilgili kaideleri tertip ederken ve usûlden fer'î hükümleri çıkarırken ortaya çıkmaktadır. Birçok örnek vererek bu üç alanı birbiriyle irtibatlandırarak önemli çaba sarf ettiği bu eseri, onu Şâfiî mezhebinin en önemli kaynaklarından biri haline getirmiştir. Alâ'î, hadis, fıkıh, usûl, lügat, tefsir ve diğer ilimlerde uzmanlaşan âlimler arasında önemli bir konuma sahip olmuştur. O hafız ve muhaddis olduğu kadar aynı zamanda usûlcü, fakih ve musanniftir. Ancak ilmi çalışmalarının şimdiye kadar yeterli ilgiyi görmediği tesbit edilmiştir. Müellif hakkında yeterli ilmi çalışma yapılmadığından dolayı onun ilmi çabaları konusunda daha fazla araştırma ve analiz yapılmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca onun en önemli kitaplarından biri olarak nitelendirilen *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâ'idil-mezheb* adlı eseri Şâfiî mezhebinin üzerine inşa edildiği fikhî ve usûlî kaideler hakkında yazılmış önemli kitaplardan biridir. Bu çalışmanın hedefi, müellifin söz konusu eserini araştırmacıların faydalanmasını kolaylaştıracak bir şekilde tanıtmak ve tahlil etmektir. Böylece bu çalışma, araştırmacıları Alâ'î gibi İslam tarihine damga vurmuş büyük âlimleri incelemeye teşvik etmesi düşünülmekte ve büyük bir önem arz etmektedir.

1. Alâ'î'nin Hayatı

Bu başlık altında Alâ'î'nin adı, soyu, doğumu, ilmî şahsiyeti, âlimlerin onun hakkındaki övgüleri, seyahatleri, yaptığı görevler, hocaları, talebeleri ve eserleri ele alınacak, ardından vefatı hakkında bilgi verilecektir.

1.1. Adı, Soy ve Doğumu

Şeyh, imam, allâme olarak tanınan Alâ'î; hadis hafızı, fakih, müftü, muhakkik, mudakkik, usûlcü, edebiyatçı, tarihçi ve hafızların sonuncusu olarak nitelendirilmektedir. Asıl ismi, Ebu Said Halîl b. Seyfeddin Keykeldî b. Abdullah olup lakabı Salâhuddîn'dir.¹

¹ Salâhuddîn Halîl b. Aybek es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût-Turkî Mustafa (Beyrut: Dâru İhyâ'it-turâsî'l-Arbaî, 1420/2000), 13/257; Abdhây b. Ahmed el-Akrî İbnu'l-İmâd el-Hanbelî, *Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, thk. Mahmud el-Arnaût (Dimaşk: Dûr İbn Kesîr, 1406/1986), 8/327.

Müellifin birden fazla nisbesinin olduğu görülmektedir. Bunların başında Alâî nisbesi gelmektedir. Bu, onun en meşhur nisbesi olup müellifin en fazla zikredildiği isimdir. Dahası bu nisbe olmadan müellif tanınmamaktadır. Bu, araştırma ve incelmemiz neticesinde, Rum/Anadolu'da bir beldeye olan nisbe olduğu anlaşılmıştır.² Bunun yanında Dimaşk'ta doğduğu için Dimaşkî nisbesi de bulunmaktadır. Vefatından önce uzun bir süre Beytülmakdis'te yaşadıkten sonra burada vefat ettiği için Makdisî nisbesiyle de anılmaktadır. Ameli açıdan intisap ettiği Şâfiî mezhebinden dolayı Şafiî nisbesi de vardır. Müellif, bu mezhebin fakihlerinden dersler almış; onların kitaplarını okumuş ve bu mezhebin kaidelerini ele alan kitap telif etmiştir. İtikâdî açıdan Eş'arî mezhebini benimsediği için Eş'arî nisbesi ile de anılmaktadır.³ Babasının aslen Türk olmasından dolayı Türkî nisbesi de kaynaklarda zikredilmektedir.⁴ Hafız Alâî, hicri 694 yılının rebiülevvel ayında Dimaşk'ta doğmuştur.⁵

1.2. İlmî Şahsiyeti

Alâî'nin erken yaşlarda ilmi arayışa yönelmesine ve eşsiz ilmi kişiliğinin oluşumunda birçok faktör etkin olmuştur. Doğuştan gelen isteği, birçok önde gelen âlimin yetiştiği ailesi ve doğduğu yer olan Dimaşk'taki ilmi çevre bunlar arasındadır. Öyle ki Dimaşk dönemin en saygın ilim merkezlerinden biri haline gelmiş, her ilimde üstün bir mevki elde ederek temayüz etmiş ve şöhreti her tarafa yayılmış birçok âlime ev sahipliği yapmıştır.

Alâî, on beş yaşına gelene kadar asker üniforması giyerek asker olarak yetişmiştir. Sonrasında hocası Kemaleddin İbnü'z-Zemelkânî ona fukahâ elbisesini giydirmiş, bu yaştan sonra ilim tahsili için basamakları bir bir ilerleyen Alâî, Kur'anı hıfzetti, fıkıh, nahiv ve usûl ilmini öğrendi. Hadis dinleyip bu ilmin temel ilkelerini ezberledi. Alâî otuz üç yaş civarına geldiğinde birçok ilimde temayüz ederek önde gelen âlimlerden biri oldu.⁶

Bu konu hakkında öğrencisi Safedî onunla ilgili şöyle demektedir: “Önceleri askerlik onun ilgisini çekiyordu, sonra on beş yaşlarında iken fıkıh, fıkıh usûlü, hadis, hadis usulü, kelim ve ilimlere başladı. Şîrâzî'nin et-Tenbîh adlı eserini, İbn Hâcib'in Muhtasarı ile sarf ve nahiv alanında

² Bu belde hakkında Arapça kaynaklarla yetinmeyip Osmanlı tarihi kaynaklarından da araştırdık. İncelediğimiz kaynaklar bu beldenin günümüzde Antalya iline bağlı Alanya ilçesi olduğunu belirtmektedir. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları* (Ankara: Devlet Arivleri Genel Müdürlüğü, 02017), 40. Gezin İbn Battûta Alanya için şöyle der: Roma topraklarının başlangıcında, deniz kıyısında bulunan, Türkmenlerin yaşadığı büyük bir şehirdir. Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Tancî İbn Battûta, *Rihletu İbn Battuta (Tuhtetu'n-nazzâr fi garâibi'l-emsâr ve acâibu'l-esfâr)*, thk. Abdulhadi et-Tâzî (B.y.: Akâdemiyetü memleketi'l-Mağribiyye, 1417), 2/161-162; Zebîdî ise bu şehir ile ilgili şunları söyler: Alâiye, bir Rum şehridir. Beytü'l-Makdis hafızı Salâhuddîn Halil b. Keykeldî buralıdır. Bkz. Muhammed Murteza b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (B.y.: Dâru'l-hidâye, ts.), 39/98.

³ Salâhuddîn b. Keykeldî el-Alâî, *İsâretü'l-fevâidi'l-mecmû'a fi'l-işâre ila'l-ferâidi'l-mesmû'a*, thk. Marzûk b. Hayâs el-Zehrânî (Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1425/2004), 1/45; Salâhuddîn Halil b. Aybek es-Safedî, *A'yânu'l-asr ve a'vânu'l-asr*, thk. Ali Ebû Zeyd vd. (Beyrut: Dâru'l-fikri'l-muâsır, 1418/1998), 2/328; Abdulvahhab b. Takiyuddîn Tâcuddîn es-Sübkî, *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, thk. Mahmud Muhammed et-Tanahî ve Abdulfettah Muhammad el-Hulv (Giza: Hecrun li't-tibâ'a, 1413), 10/36.

⁴ Abdulbasit b. Halil b. Şahin el-Hanefî el-Malatî, *Neylu'l-emel fi zeyli'l-düvel*, thk. Ömer Abdusselam et-Tedmûrî (Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 1422/2002), 1/315.

⁵ Safedî, *A'yânu'l-asr ve a'vânu'l-asr*, 2/328, Ebulfadl Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine fi a'yâni'mieti's-sâmine*, thk. Muhammed Abdulmu'îd Dâni (Hindistan: Meclisu dâireti'l-me'ârifî'l-Osmâniyye, 1392/1972), 2/213.

⁶ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/258; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/213-214.

yazdığı iki mukaddimesini, Sirâcuddîn el-Urmevî'nin Lübbâbu'l-erba'în adlı eserini ezberledi. Uzun süre Şeyh Burhânuddîn el-Fezârî'nin yanında fıkıh ve usûl okudu."⁷

1.3. Âlimlerin Alâ'î Hakkındaki Övgüleri

Alâ'î, cömertlik, seçkin ahlak, güler yüzlü olma, edep, vakar, dindarlık, takva, nasihat ve nezakete eğilimli gibi birçok fazilet ve önemli sıfatlarla vasfedilmiştir. Sahip olduğu bu vasıflarla büyük âlimlerin beğenisini kazanmış ve övgülerini almıştır. Zehebî onun hakkında şöyle der: "İmam, müftî ve muhaddisdir... Bu dönemde Beytûlmakdis'in âlimidir."⁸

Tâcuddîn es-Sübkî Alâ'î'yi şöyle vasfetmiştir: "O, sağlam bir hâfız, güvenilir, rical isimlerini, illet ve metinleri bilen, fakih, kelamcı ve şair birisiydi..."⁹ Sübkî, Tabakâtü's-Şâfiyye'de babasının yanında bulunan gruba şöyle dediğini zikretmiştir: "Dârülhadis şeyhliğine, oğlum Abdülvehhab ve Dimaşk'ta bulunmayan bir kişiden başka kimseyi layık bilmiyorum. Orada bulunanlar Dimaşk'ta bulunmayan kişinin kim olduğunu anlamadılar; ancak ben bunun Beytûlmakdis şeyhi ve hafızı Salâhuddîn Alâ'î olduğunu anladım."¹⁰

Akranlarından biri olan İsnevî onun hakkında şöyle demiştir: "Zamanın hafızı, fıkıh, usûl ve diğer ilimlerde imam, zeki, keskin görüşlü, fasih ve cömert, önder ve edepli birisiydi."¹¹ İbn Hacer, hocası Irâkî'nin okuduğu el yazısından şöyle dediğini nakleder: "Doğunun ve batının hafızı, Salâhuddîn vefat etti."¹² İbnü'l-İmâd şöyle demiştir: "O, fıkıhta, nahiv ve fıkıh usûlünde imam, hadis ve rical ilimlerinde uzmandı. Hadis metinlerini ve senetlerini bilmede allame idi, hafızların sonuncusu idi, eserleri onun her ilimde imam olduğunu göstermektedir."¹³ İbn Kesir bu hususta şu ifadeleri kullanmaktadır: "Âlî ve nâzil hadisleri bilmede, hadis cüzlerini ve faideleri tahrir etmede önemli bir payesi vardı. Fıkıh, lügat, Arapça ve edebiyatta güçlü bir bilgisi vardı."¹⁴

1.4. Yolculukları ve Yaptığı Görevler

Alâ'î, selef âlimlerinin yolunu takip ederek ilim elde etmek ve ilmi meselelerle ilgili problemleri çözmek için yolculuklar yapmıştır. Dimaşk âlimlerinden istifade ettikten sonra Kudüs'e gitmiş ve burada H. 717 yılında hocası İbnü'z-Zemelkân'den ders almaya başlamıştır. Sonra H. 720 yılında Hicaz'a gitmiş ve burada Radiyuddîn et-Taberî'den ders almıştır. Ardından Mısır'a gitmiş ve burada bir süre kalarak önde gelen âlimlerden dersler almıştır. Mısır'dan sonra birkaç defa hac için Mekke'ye dönmüş ve bir süre orada yaşamıştır. Sonra tekrar Mısır'a gitmiş ve Beytûlmakdis'e yerleşene kadar orada yaşamıştır. Sonrasında Beytûlmakdis'e yerleşmiş vefatına kadar burada kalmıştır.¹⁵

Alâ'î, H. 718 yılında Dimaşk'ta önce Nâsiriyye Medresesi'nde sonrasında H. 723 yılında el-Esediyye medresesinde hadis hocalığı görevini üstlenmiştir. H. 728 yılında el-Mizzî ondan etkileyici bir hadis dersi dinlemiş bunun üzerine *Halkatu sâhibi Hıms* denilen

⁷ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/257-258; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/214.

⁸ Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehebî, *Tezkiratü'l-huffâz* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1419/1998), 4/201.

⁹ Sübkî, *Tabakât*, 10/36.

¹⁰ Sübkî, *Tabakât*, 10/209.

¹¹ Ebû Muhammed Cemaleddin Abdürrahim b. el-Hasan el-İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, Thk. Kemal Yusuf el-Hût (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002), 2/190.

¹² Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/215.

¹³ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 8/328.

¹⁴ Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer el-Kuraşî ed-Dimaşkî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1408/1988), 14/267.

¹⁵ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/258.

ders halkasından Alâî lehine feragat etmiştir. Alâî'nin derslerine katılmak kaduların, fakihlerin ve ileri gelenlerin âdeti haline gelmişti. Kudüs'te ise H. 731 yılında Salâhiyye, Seyfiyye, Tenkiziyye medreselerinin hocalığını üstelenerek yaklaşık otuz yıl bu görevleri sürdürmüş ve hayatının geri kalan kısmı böyle devam etmiştir.¹⁶

1.5. Hocaları

İlmi asli kaynaklarından almaya gayret eden Alâî, döneminin önde gelen alimlerinden dersler almıştır. Bu husus, müellifin gerek Şam'da gerekse de yaptığı ilim yolculuklarında görülmektedir. Safedî ve başkalarının ifade ettiği üzere Alâî'nin sadece semâ' yoluyla ilim aldığı hocalarının sayısı yedi yüze ulaşmıştır.¹⁷ Sayılarının çokluğu nedeniyle burada onun ilmî hayatına büyük etki eden meşhur hocaları hakkında bilgi vermekle yetinilecektir.

1. Şerefuddîn el-Fezârî (630-705 H.): İsmi Ebu'l-Abbas Ahmed b. İbrahim b. Sebâ' b. Ziyâ el-Fezârî eş-Şâfiî ed-Dimaşkî olan bu âlim, Şam Emevî Câmîi'nin hatibidir. Fezârî, kıraat-i seb'ayı okumuş, Arapça'da iyi bir dereceye gelmiş, nahivde uzmanlaşmış ve bir dönem kâriflerin reisi olmuştur. Sonra hadis ilmine yönelmiş sahîhayn ve diğer eserleri okumuştur.¹⁸ Alâî'nin ilk defa ondan hadis dinlemesi H. 703 yılında olmuş, aynı yıl Kur'an-ı Kerim'i ondan hatmetmiştir. Müellifin hocalarından en erken vefat edeni Fezârî'dir.¹⁹

2. Takiyüddîn el-Makdisî (628-715 H.): Tam ismi Ebu'l-Fadl Süleyman b. Hamza b. Ahmed b. Ömer b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî olan bu âlim, Hanbeli fakih, kâdilkudâtı ve kendi zamanında Dimaşk'ın Müsned'i idi. Mezhebinin şeyhi olacak kadar iyi bir fakih olan Makdisî, Arapça, ferâiz ve hesap konularında önemli paye elde etmiştir. Rivayeti çok sever ve çokça riayette bulunurdu, elli yılı aşkın bir süre fetva vermiştir. Birçok insan ondan ilim aldı ve ondan fakihler mezun oldu.²⁰ Alâî kitaplarında “şeyhimiz allame, müsned, kâdilkudât, âlimlerin bereketi, ilim için kendisine yolculuk yapılan...” diyerek ondan bahsetmektedir.²¹

3. Safiyüddîn el-Hindî (644-715 H.): Ebû Abdullah Muhammed b. Abdurrahim b. Muhammed el-Urmevî el-Şâfiî olan bu âlim Safiyüddîn el-Hindî olarak bilinen önemli bir usûlcüdür. H. 667 yılında Hindistan'dan ayrılarak hac ibadetini yaptıktan sonra aylarca Mekke'de kalmıştır. Ardından Yemen, Mısır ve Anadolu'yu ziyaret ettikten sonra H. 685 yılında Şam'a gelip yerleşti ve burada eğitim ile meşgul oldu. Fıkıh usûlü ve kelam alanında eserler telif etmiş ve önde gelen birçok âlim rahle-i tedrisinden geçmiştir.²²

4. Radi et-Taberî (636-722 H.): Asıl adı Ebû İshak İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Fezârî hafız muhaddis Radiyüddîn el-Mekkî'dir. Aslen Taberistanlıdır. Mescid-i

¹⁶ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/258.

¹⁷ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/257; Muhammed b. Ali b. el-Hasan b. Hamza el-Dimaşkî eş-Şâfiî Ebu'l-Mehâsîn el-Hüseynî, *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1419/1998), 5/28.

¹⁸ Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 1/101.

¹⁹ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/257; Hüseyinî, *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz*, 5/28; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/213.

²⁰ Safedî, *A'yânu'l-asr*, 2/433-435; Abdurrahman b. Ahmed İbn Receb el-Hanbelî, *Zeylu Tabakâti'l-Hanâbile*, thk. Abdurrahman b. Süleyman al-Useymîn (Riyâd: Mektebetü'l-'Abîkân, 1425/2005), 4/398-402, İbn Hacer al-Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/285.

²¹ Salâhuddîn Halil bin Keykeldî el-Alâî, *Kitâbu'l-erba'îne'l-muğniyye bi uyûni fünûnihâ ani'l-mu'ayyen*, thk. Ebû Ubeyde el-Meşhûr Âli Selmân (Amman: ed-Dâru'l-eseriyye, 1429/2008), 98.

²² Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymâz ez-Zehebî, *Mu'cemu's-şuyûhi'l-kebîr*, thk. Muhammed el-Habîb el-Heyle (Taif: Mektebetu's-Siddîk, 1408/1988), 2/216; İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 5/262.

Haram'da İbrahim (a.s.) makamında Şâfiîlerin imamıydı. O, hadis ve fıkıh ilimlerinde itina gösteren samimi biriydi.²³ Alâ'î "Şeyh, imam, rabbani ve büyük önderdi... Ondan daha büyük bir âlime rastlamadım" diyerek onu hocaları arasında en seçkini olarak kabul etmiştir.²⁴

5. Ebu'l-Mecâmî' el-Cüveynî (644-722 H.): Tam adı Ebu'l-Mecâmî' veya Ebu İshak Sadruddîn İbrahim b. eş-Şeyh el-Arif Sa'duddîn Muhammed b. Hammûye el-Cüveynî eş-Şâfiî'dir. Önde gelen sufilerden biri olan bu zat, muhaddisdir. Babasından dolayı sufiler arasında büyük bir konuma sahip olmuştur. Alâ'î, Şeyh Ebü'l-Mecâmî'den eğitim alarak ondan tasavvuf hırkası giymiştir.²⁵ Alâ'î "Allah ona rahmet etsin, ilim ve hadisi bir araya getirmiştir. Tasavvufta sağlam bir yeri vardı" diyerek ona övgüde bulunmuştur.²⁶

6. Mahmud el-Halebî (644- 725 H.): İsmi, Ebu's-Sena Şihâbuddîn Mahmud b. Süleyman b. Fahd el-Halebî olan bu âlim, Dimaşkî nisbesiyle anılmıştır. Hanbelilerin sır kâtipliğini²⁷ yapmış olan Halebî, akranları arasında iyi dilbilgisi, kompozisyon (inşa) ve yazım konusunda öne çıkmıştır. Alâ'î ondan Arapça dersleri almıştır.²⁸ Alâ'î "Edebiyat kitaplarına gelince, nazım ve nesir konusunda birçok kişiden ders aldım ancak bunlar arasında şeyhimiz Kâdı allâme Ebu's-Sena Şihâbuddîn Mahmud b. Süleyman b. Fahd el-Halebî öne çıkmaktadır. O, Şam'da divan sahibi olup, nesir ve nazımdaki problemlere vukûfiyet kazanmıştır. Onun bu ilimde imam olduğuna dair icmâ oluşmuştur" diyerek ona övgüde bulunmuştur.²⁹

7. İbnü'z-Zemelkânî (667-727 H.): Bu âlimin tam adı Abu'l-Me'âlî Kemaluddin Muhammed b. Ali b. Abdulvahid b. Abdulkerim b. Halef b. Nebhân ez-Zemelkânî el-Ensârî eş-Şâfiî'dir. Dönemin müctehitlerinden biri olan İbnü'z-Zemelkânî, tahkik ve tedkikin önderlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Tedris, fetva ve münazarada Şafî mezhebinin reisi konumuna yükselmiş, keskin zekâsıyla akranlarına üstün gelmiştir.³⁰ İmam Alâ'î ona uzun süre eşlik etmiş ve ondan çok ilim almıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi Alâ'î asker üniforması giyerken İbnü'z-Zemelkânî ona fukahâ elbisesini giydirmiştir.³¹

8. Şeyhülislam İbn Teymiyye (661-728 H.): Alâ'î'nin bu hocasının tam adı Ebu'l-Abbas Takiyuddîn Ahmed b. Abdulhalim b. Abdüsselam b. Abdullah b. Ebi'l-Kasım el-Harrânî'dir. O; hafız, fakih, müctehid, müfessir ve şeyhülislam olarak bilinen Dimaşklı Hanbeli âlim İbn Teymiyye'dir. Kur'an tefsirinde, fıkıh usûlünde ve ferâizde tebarüz etmiş; hesapta uzmanlaşmıştır. Küçük yaşlarda ders ve fetva vermeye ehliyet kazanmış; eserler telif etmeye başlamıştır. Çeşitli ilimlerde devrinin insanlarını geride bırakmış, imamet ve riyaset onda son bulmuştur. Kendisinden birçok âlim ve fakih ders almış, bunlardan biri de Alâ'î'dir. Alâ'î, ondan birçok hadis dinlemiştir. İbn Hacer *ed-Dürerü'l-kâmine* adlı kitabında Alâ'î'nin kendi el yazısıyla Şeyhülislam'ı öven şu sözlerine yer vermektedir: "Müctehitlerin sonuncusu, din âlimlerinin teki, şeyhülislam, âlimlerin hücceti, insanların önderi, kelimcilerin burhanı, bid'atçıları caydıran ...".³²

²³ Muhammed Ebu'l-Fadl b. Muhammed b. Muhammed el-Mekkî, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli tabakâti'l-huffâz*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, ts.), 5/69.

²⁴ Alâ'î, *Kitâbu'l-erba'în*, 47.

²⁵ Zehebî, *Mu'cemu's-şuyûh*, 1/157-158; Hüseyinî, *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz*, 28; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 1/76.

²⁶ Alâ'î, *İsâretü'l-fevâid*, 91-92.

²⁷ Gizli mektupları yazan kişiye denir.

²⁸ Hüseyinî, *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz*, 5/28; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 6/82.

²⁹ Alâ'î, *İsâretü'l-fevâid*, 717.

³⁰ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 4/151-153; Sübkî, *Tabakât*, 9/190-192.

³¹ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/258; Hüseyinî, *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz*, 5/28; Sübkî, *Tabakât*, 10/36.

³² Zehebî, *Mu'cemu's-şuyûh*, 1/56, Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 1/186.

9. Burhaneddin el-Fezârî (660-729 H.): İbnu'l-Firkâh olarak bilinen bu âlim, Ebû İshak Burhânuddîn İbrahim Şeyhu's-Şâfiyye Tâcuddîn Abdurrahman b. İbrahim b. Sibâ' b. Ziya el-Fezârî eş-Şâfiî'dir. Mezhebin önderi olan müellif; usûl, nahiv ve mantık ilimlerini bilen dindar ve takva sahibi biri olarak bilinmektedir.³³ Hafız Alâî onu "*Şeyh, imam, allâme, İslam'ın hücceti, âlimlerin modeli, ümmetin rabbanisi...*"³⁴ olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Alâî şöyle der: "Onda uzun süre fıkıh okudum, bana karşı çok nazikti ve işimle ilgilenirdi, onda Sahih-i Müslim'i iki kez ve diğer kitaplar ve bölümleri okudum"³⁵

10. Hafız el-Mizzî (654-742 H.): Ebu'l-Haccâc Cemâluddîn Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf b. Abdulmelik b. Yusuf b. Ali b. Ebi'z-Zehr el-Mizzî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî'dir. O, Şam'ın muhaddisi ve büyük hafızıdır. Hadis ilimlerinde temayüz etti ve yaklaşık elli yıl boyunca hadis rivayet etti. Önde gelen birçok âlim ve hafız ondan hadis dinlemiş ve onun bu ilimde ilerlediğini kabul etmişlerdir. Müellifin birçok kıymetli eseri bulunmaktadır.³⁶ Hafız Alâî ona talebelik yapmış ve ondan hadis ilmini öğrenmişti. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hafız el-Mizzî, öğrencisi Alâî'den dolayı *Sâhibu Hıms Halkası* olarak bilinen Hımsiyye Dârulhadis'i hocalığından vazgeçmiştir.³⁷

1.6. Öğrencileri

Alâî'nin bazı öğrencileri ailesinden idi, bazıları ise Hafız Irâkî ve İbn Receb el-Hanbelî gibi hafız imamlardan idi. Bunlardan bazıları büyük tarihçi âlimlerdendi. Yolculuklarında kendisine eşlik eden Salâhuddîn es-Safedî bunlardan biridir. Öğrencilerinden bazıları ise dilcilerin önde gelen âlimleri arasındaydı. Kâmûs sahibi Fîrûzâbâdî bunlardan biridir. Bunların dışında aşağıda kendilerine kısaca değinileceği üzere birçok öğrencisi bulunmaktadır.

1. Selahaddin es-Safedî (696-764 H.): Tam adı, Ebu's-Safa Halil b. Aybek b. Abdullah es-Safedî eş-Şâfiî'dir. Edebiyatçı ve tarihçi olan Safedî, Halep'te sır kâtipliği başta olmak üzere birçok vazife üstlendi. Dimaşk, Halep ve daha başka yerlerde hadis rivayet etti. Hadis okudu, nazım ve nesirde çok fazla eser yazdı. Yazısı iyi olan müellifin kendi el yazısıyla "*Kendi elimle yaklaşık beş yüz cilt yazdım*" yönünde bir yazısı bulunmuştur. Divânü'l-inşâ'da yazsaydı belki de yazdıkları bunun iki katına çıkardı.³⁸ Hocası Alâî'ye bazı seyahatlerinde eşlik eden Safedî, duyduklarını rivayet etme icazeti aldığı için her ilimde ondan yararlandı. Safedî hocasının hayatını anlatırken şöyle demektedir: "*Alâî, 744 yılında hacca gitti ve orada bir müddet kaldı. 756 yılında Şam'a döndüğünde ben de onunla beraber döndüm ve yolda ona eşlik ettim. Onunla Şam, Kahire ve Kudüs'te birçok defa karşılaştım ve her ilimde ondan faydalandım. Kendi el yazısıyla yazdığı her şeyi nakletmeme izin verdi.*"³⁹

2. Şemsuddîn el-Hüseynî (715-765 H.): Müellifin bu öğrencisinin tam adı Ebu'l-Mehâsin Muhammed b. Ali b. el-Hasan el-Hüseynî el-Şâfiî el-Dimaşkî'dir. Fakih ve muhaddis olan bu âlim, Dimaşk'ta miras şahidlerinden biridir. Buradaki Bahâiye Dârulhadis'i'nin hocalığını üstlenmiştir. Gerek mutavvel gerekse de muhtasar birçok eser

³³ Affıuddîn Abdullah b. Esad b. Ali b. Süleyman el-Yâfiî, *Mir'âtü'l-cinân ve ibretü'l-yakazân* (Beirut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1417/1997), 4/210; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 1/36.

³⁴ Alâî, *Kitâbu'l-erba'în*, 14.

³⁵ Alâî, *İsârü'l-fevâid*, 714; Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/258.

³⁶ Zehebî, *Mu'cemu's-şuyûh*, 2/389; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 8/238.

³⁷ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 8/327, Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/214.

³⁸ Malatî, *Neylül-emel*, 1/353-354, Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/209; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 8/343.

³⁹ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 13/258-259; Safedî, *A'yânu'l-asr*, 2/332-334.

yazmıştır. Hüseyinî, aralarında İmam Alâ'î'nin de bulunduğu önde gelen birçok âlimden ders almıştır. *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz* adlı eserinde “Biz Mescîd-i Aksâ'da Hafız İmam Salâhuddîn Halil el-Alâ'î'yi dinlerken bize haber verdi...” diyerek bu durumu ifade etmiştir.⁴⁰

3. Tâcuddîn es-Sübkî (727-771 H.): Tam adı Ebu'n-Nasr Abdulvehhâb b. Ali b. Abdulkâfi es-Sübkî'dir. Kâdılkudât, Şâfiî fakih, usûlcü ve tarihçidir. Mısır âlimlerinden ilim aldıktan sonra Şam'a gitmiş ve oranın önde gelen âlimlerinden ilim almıştır. Kendisine fetva için icazet verildiğinde on sekiz yaşından büyük değildi. Dimaşk'ta yargı riyaseti ve makamu onda son buldu. Sübkî birçok eser telif etmiştir.⁴¹ Alâ'î dâhil olmak üzere büyük âlimlerden ders almıştır. Kitaplarında “Hafız Ebû Said Halil b. Keykeldî el-Alâ'î bana onun telaffuzunu Kudüs-ı şerifte bana anlattı.” diyerek ondan bahsetmektedir. Ayrıca “Hafız Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î'nin bu konuyla ilgili güzel bir ifadesini gördüm, onun bu ibareyle nakletmesi hoşuma gitti...” ifadesini kullanmaktadır.⁴²

4. Hafız İbn Kesir (700-774 H.): Asıl adı Ebu'l-Fida İmâduddîn İsmail b. Ömer b. Kesir el-Basrî sonra ed-Dimaşkî eş-Şâfiî'dir. *Tefsîru İbn Kesîr* olarak bilinen meşhur tefsirin yazarıdır. İlim ve edebiyat ile uğraşan bir ailede yetişen müellif, döneminin büyük âlimlerinden eğitim aldı. Bu yüzden muhakkik, güvenilir ve mükemmel bir âlim olarak yetişti. İlmi çok ve bilgisi oldukça fazla bir âlim olan İbn Kesîr'in bu yönünü hem hocaları hem de çağdaşları itiraf etmişlerdir. Hafıza kuvveti ve yazı yazmasıyla şöhret bulan müellif, tarih, hadis ve tefsir ilimlerinde döneminin reisiydi.⁴³

5. İbn Receb el-Hanbelî (736-795 H.): Tam adı Ebu'l-Ferec Zeynuddîn Abdurrahman b. Ahmed b. Receb el-Bağdâdî ed-Dimaşkî el-Hanbelî'dir. O; imam, hafız, fakih ve vaizdir. İlmiyle amel eden zahit âlimlerden biridir. Bağdat'ta doğmuş, Dimaşk'ta büyümüş ve burada vefat etmiştir.⁴⁴

6. Ahmed b. Halil Alâ'î (723-802 H.): Babası İmam Alâ'î onunla ilgilendi ve onun Dimaşk'ın hafızlarından ders almasını sağladı. Babasıyla beraber Mısır'a gitti, sonrasında Kudüs'e yerleşti ve buranın önemli âlimlerinden biri oldu. Kaynaklar, ilim talebelerinin hadis dinlemek ve icazet almak için ona gittiklerini belirtmektedir. Bunlar arasında İbn Hacer el-Askalânî de bulunmaktadır. Bu husus *Fihrisu'l-fehâris*'te “...Biz onunla ilgili şeyleri Hafız İbn Hacer el-Askalânî tarikiyle babası Muammer Ahmed, Ebû Hüreyre İbnü'z-Zehebî ve Hafız İrâkî'den rivayet ederiz. Belki o, râvi zinciri hususunda İbn Hacer'e icazet veren en âli kişidir. O, Şam beldelerinde Ebu Hayyân'dan rivayette bulunan en son kişidir. Çünkü babası onu hadis dinlemek ve ondan icazet almak için erken yaşlarda getirmişti” denilerek ifade edilmektedir.⁴⁵

7. Hafız el-İrâkî (725-806 H.): Hafız el-İrâkî olarak bilinen bu âlimin tam adı, Ebu'l-Fadl Zeynuddîn Abdürrahim b. el-Hüseyin b. Abdurrahman eş-Şâfiî'dir. *Tenbîh* adlı eseri

⁴⁰ Hüseyinî, *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz*, 29; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 5/314; Ebü'l-Mefâhir Muhyiddin Abdülkadir b. Muhammed b. Ömer en-Nuaymî, *ed-Dâris fi ahbâri'l-medaris*, thk. İbrahim Şemsuddîn (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1990), 48/1.

⁴¹ Ebü'l-Mehâsîn Cemâluddîn Yusuf İbn Tagrîberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-mustevfi ba'de'l-vâfi*, thk. Muhammed Muhammed Emin (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-âmme li'l-Kitâb, 1993), 7/385-386; Hayreddin Zirikî, *el-A'lâm: Kâmu'su terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ min'el-Arab ve'l-müsta'rebin ve'l-müsteşrikîn* (Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melayîn, 2002), 4/184-185.

⁴² Sübkî, *Tabakât*, 2/13, 3/133, 3/202.

⁴³ Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 1/446; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 8/397-399.

⁴⁴ Mekki, *Lahzu'l-elhâz*, 5/118-119; Zirikî, *A'lâm*, 3/295.

⁴⁵ Muhammed Abdulhayy b. Abdulkebir el-Hasanî el-İdrisî Abdulhay el-Ketânî, *Fihrisu'l-fehâris ve'l-ısbât mu'cemu'l-me'âcimi ve'l-meşihâti ve'l-müselâlat*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1982), 2/791.

ezberlemiş, kıraat ile iştilal etmiş ve rivayet konusunda büyük hocaların yanında kalarak hadis ilminde ilerlemiştir. Irâkî kitabının birkaç yerinde belirttiği üzere Alâ'î'den hadis dersi almıştır.⁴⁶

8. Mecduddîn el-Fîrûzâbâdî (729-817 H.): Tam adı Ebu't-Tahir Muhammed b. Yakub b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî el-lügâvî eş-Şâfiî'dir. Lügat ve diğer ilimlerde büyük imam olmuştur. Kendini ilmin yayılmasına ve ondan faydalanmaya adanmıştır. Eşsiz birçok mutavvel ve muhtasar eser telif etmiştir. Şam beldeleri, Irak, Mısır ve Hindistan gibi bölgelere yolculuklar yaptı ve buraların âlimlerinden dersler aldı. Bir süre Beytülmakdis'te ikamet ettiğinden Hafız Alâ'î de dâhil olmak üzere burada bir grup âlimden dersler aldı. *Sahîh-i Buhârî*'yi bir defa tam bir şekilde ondan okudu ve bu onun ilk müselseli idi.⁴⁷

1.7. Eserleri

Alâ'î tasnif alanında üstünlük elde etmiş; hadis, fıkıh, usûl, lügat, tefsir, tarih ve tasavvuf gibi alanlarda eserler telif etmiştir. Bunlardan bazıları birçok cüzden müteşekkil iken, bazıları tek kitap ve bazıları ise risale şeklindedir. Alâ'î, Müslümanlar tarafından kabul görmüş değerli eserleri ile İslâmî kütüphaneleri zenginleştirmiştir. Bunlardan bir kısmı basılmış, büyük bir kısmı ise hala mahtût (yazma eser) halinde olup tahkik edilmeyi ve hak ettiği ilgiyi beklemektedir. Alâ'î'nin en meşhur matbu eserleri arasında şunlar yer almaktadır:⁴⁸

1. *İsâretü'l-fevâidi'l-mecmû'ati fi'l-işâreti ile'l-ferâidi'l-mesmû'a*.⁴⁹
2. *İcmâlu'l-isâbe fi akvâli's-sahâbe*.⁵⁰
3. *Tahkîku'l-murâd fi enne'n-nehye yaktedi'l-fesâd*.⁵¹
4. *Telkîhu'l-fuhûm fi tenkîhi siyeği'l-umûm*.⁵²
5. *Kitâbü'l-muhtelifîn*.⁵³
6. *el-Fusûlü'l-müfide fi'l-vâvi'l-mezîde*.⁵⁴
7. *el-Fetâva'l-mustağrabe (Fetâva'l-Alâ'î)*.⁵⁵

⁴⁶ Abdürrahim İbnü'l-Hüseyn b. Abdurrahman el-İrâkî, *et-Takyîd ve'l-îzâh şerhu mukaddimeti İbn Salâh*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman (Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1389/1969), 12, 74, 97.

⁴⁷ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *el-Bedru't-tâli' bi mehâsini min ba'di'l-karni-sâbi'* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 2/280-283; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 9/186-188.

⁴⁸ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 1/257; Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2.213; Sübkî, *Tabakât*, 10/36; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 8/328. Daha fazla bilgi için bk. Abdalbârî İbn Abdulhamid el-Bedeşî, *el-Hâfizu'l-Alâ'î ve cuhûdu fi'l-hadîs ve ulûmihi* (Doktora tezi, B.y.: Mektebetü dâri'l-minhâc, ts.).

⁴⁹ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî Alâ'î, *İsâretü'l-fevâidi'l-mecmû'ati fi'l-işâreti ile'l-ferâidi'l-mesmû'a*, thk. Marzûk b. Hayâs ez-Zehrânî (Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1425/2004).

⁵⁰ Salâhuddîn Halil bin Keykeldî el-Alâ'î, *İcmâlu'l-isâbe fi akvâli's-sahâbe*, thk. Muhammed Süleyman el-Aşkar (Kuveyt: Cemiyetu ihyâi't-turâsi'l-İslâmî, 1407/1987).

⁵¹ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *Tahkîku'l-murâd fi enne'n-nehye yaktedi'l-fesâd*, thk. İbrahim Muhammed Salkînî (Şam: Dâru'l-fikr, 1402/1982).

⁵² Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *Telkîhu'l-fuhûm fi tenkîhi siyeği'l-umûm*, thk. Ali Mu'avvid, Adil Abdulmevcûd (Beyrut: Dâru'l-erkâm, 1418/1997).

⁵³ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *Kitâbü'l-muhtelifîn*, thk. Raf'et Fevzî, Ali Abdulbasit Mezîd (Kahire: Mektebetü'l-hancî, ts.).

⁵⁴ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *el-Fusûlü'l-müfide fi'l-vâvi'l-mezîde*, thk. Hasan Musa eş-Şâ'ir (Amman: Dâru'l-Beşîr, ts.).

8. *Buğyetü'l-mültemes fi sübâ'ıyyâti hadîsi'l-İmâm Mâlik b. Enes*.⁵⁶

9. *Faslu'l-kadâi fi ahkâmi'l-edâi ve'l-kadâ*.⁵⁷

10. *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâ'idî'l-mezheb*.⁵⁸ Çalışmamızın da konusu olan bu eser hakkında ileride geniş bilgi verilecektir.

1.8. Vefatı

İlim tahsili, öğretim, te'lîf ve tasnifle dolu bir hayatın ardından, H. 761 yılı Muharrem ayının üçüncü gününde Alâ'î'nin ölümüyle ilim meşalelerinden biri söndü. Peygamber'in (s.a.v.) vaat ettiği üzere mükâfatı öldükten sonra kendisine ulaşacak faydalı ilim ve değerli bir miras bıraktı. Naaşı Mescîd-i Aksa'nın duvarının yanındaki Bâbu'r-rahme mezarlığına defnedildi.⁵⁹

2. el-Mecmû'u'l-Müzheb fi Kavâidî'l-Mezheb Adlı Eseri

2.1. Eserin İsmi ve Alâ'î'ye Nisbeti

Eserin Alâ'î'ye nisbeti hususunda ihtilaf bulunmamaktadır.⁶⁰ Alâ'î'den sonra gelen müelliflerden bir kısmı bu eserden alıntı yapmış ve eseri Alâ'î'ye dayandırmıştır.⁶¹ Keza bu kitabı ihtisar eden de eseri müellife dayandırmıştır.⁶² Fakat eserin ismi konusunda ihtilaf meydana gelmiştir. Alâ'î'nin hayatı hakkında bilgi verenlerden bir kısmı eseri "*Kavâid*" ismiyle⁶³ zikretmişken bazıları ise "*el-Eşbâh ve'n-nezâir*" ismiyle⁶⁴ zikretmişlerdir. Bunlardan bir kısmı da Alâ'î'nin *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâidî'l-mezheb* isminde⁶⁵ bir eserinin olduğunu ifade etmişlerdir. İsimdeki bu ihtilaf, bazı çağdaş âlimlerinin Alâ'î'ye ait üç farklı eserin olduğunu düşünmelerine ve bunları ona nisbet etmelerine yol açmıştır.⁶⁶

Bununla birlikte kitabın muhakkikleri *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâidî'l-mezheb* ismini kullanmayı tercih etmişlerdir. Çünkü bu, kitabın özel ismi olup diğer adlandırmalar vasıfları

⁵⁵ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *el-Fetâva'l-mustağrabe (Fetâva'l-Alâ'î)*, thk. Abdulcevvdâ Hamâm (Şam: Dâru'n-nevâdir, 1431/2010).

⁵⁶ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *Buğyetü'l-mültemes fi sübâ'ıyyâti hadîsi'l-İmâm Mâlik b. Enes*, thk. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi' (Şam: Dâru'n-nevâdir, 1427/2006).

⁵⁷ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *Faslu'l-kadâi fi ahkâmi'l-edâi ve'l-kadâ*, thk. Abdulcevvdâ Hamâm (Şam: Dâru'n-nevâdir, 1432/2011).

⁵⁸ Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâ'idî'l-mezheb*, thk. Mecîd Ali el-Ubeydî, Ahmed Hıdır Abbâs (Mekke: el-Mektebetü'l-Mekkiyye, 1425/2004). Çalışmamızda esas alınan nüsha budur. Bu eserin bir kısmı, eş-Şerif Muhammed b. Abdulgaffar'ın tahkikiyle basılmıştır. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmî, 1414/1994.

⁵⁹ Safedî, *A'yânü'l-asr*, 2/328; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 8/328.

⁶⁰ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/44-48.

⁶¹ Örneğin bkz: Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1411/1990), 19, 276,386.

⁶² Mahmud b. Ahmed el-Hamevî el-Feyyûmî İbn Hatîb ed-Dihşî, *Muhtasarun min kavâidî'l-Alâ'î ve kelâmu'l-İsnevî*, thk. Mustafa el-Bencüveynî (Bağdat: el-Lecnetü'l-vataniyye, 1984), 13.

⁶³ Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 2/213; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, 8/328.

⁶⁴ Sübkî, *Tabakât*, 10/36; İsnevî, *Tabakât*, 2/190.

⁶⁵ Hüseyinî, *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz*, 5/29; Ziriklî, *A'lâm*, 2/321.

⁶⁶ Bu hususta "*Tahkîku'l-murâd fi enne'n-nehye yaktedi'l-fesâd*" bağlamında Murad'ın tahkik ettiği kitabın mukaddimesine bakılabilir. Burada müellife üç kitap nisbet edilmiştir. Bk. 134, 136, 142.

gibidir. Zira Alâî kitaplarını adlandırırken kafiye kullanmayı adet edinmiştir. Dahası bu isim, el yazmaların çoğunda zikredilmiştir.⁶⁷ Bu nedenle biz de bu ismi tercih ettik.

2.2. Âlimlerin Esere Verdikleri Önem ve Kitabın Sonraki Çalışmalar Üzerindeki Etkisi

Bu eser, âlimler nezdinde kabul görmüş; övgüler almış ve kıymetli kitaplar arasındaki yerini almıştır. İsnævî bu kitap hakkında “*Fıkhî nezâirde nefis bir kitap tasnif etti*”⁶⁸ ifadelerini kullanmıştır.

Âlimler; ihtisar etme, yeniden tertip etme ve kendisinden nakiller yapmak suretiyle bu esere önem vermişlerdir.⁶⁹ Söz konusu çalışmalardan bazıları şunlardır:

1. Muhammed b. Süleyman b. Abdullah es-Sarhadî'ye (öl.792 H.) ait *Muhtasarı Kavâidi'l-Alâî ve Temhîd lil'İsnævî* adlı eser: Müellif bu çalışmada Alâî ve İsnævî'ye ait adı geçen iki eseri cemetmiştir. Sarhadî, bu çalışmada *Kavâid* ve *Temhîd*'de bulunan bazı bilgileri ayıklamış, bazen de eklemeye bulunmuş; gerekli gördüğü yerde ise eleştiride bulunmuştur. İbnü'l-Hâim olarak bilinen Ahmed b. Muhammed b. 'İmâd el-Mısırî'ye (öl.815 H.) ait *Tahrîru'l-Kavâidi'l-Alâî'ye ve Temhîdu'l-mesâliki'l-fıkhiyye* adlı eser bu çalışmalardan biridir.⁷⁰

2. Takiyuddîn el-Hisnî olarak bilinen Ebû Bekr Muhammed Abdurrahman'a (öl.829 H.) ait *el-Kavâid* adlı çalışma: Muhakkikin ifadesine göre bu çalışma, tamamen *el-Mecmû'ü'l-müzheb*'den alınmıştır. *Kavâid*'i okuyan bir kişi bunun *el-Mecmû'ü'l-müzheb*'in muhtasar bir nüshası olduğunu idrak eder.⁷¹

3. İbn Hatîb ed-Dihşî olarak bilinen Mahmud b. Ahmed el-Hamevî el-Feyyûmî'ye (öl. 834 H.) ait *Muhtasar min Kavâidi'l-Alâî ve kelâmu'l-İsnævî ala evvâbi'l-Minhâc* adlı eser: Müellif bu çalışmada iki eserde bulunan fıkhi kaideleri birleştirmiş ve düzenlemiştir. Fakat eserin tertibini Nevevî'nin *el-Minhâc* adlı eserindeki fıkhi konulara göre yapmış ve konuyla ilgili fer'î meseleleri bu başlıkların altına koymuştur.⁷²

Yukarıda bahsedilen çalışmalar, müellifin *el-Mecmû'* adlı eser üzerinde yapılmış kitap ve muhtasar çalışmalarından bir kısmıydı. Bunun yanında birçok büyük âlimin *el-Mecmû'*dan yararlandığı söylenebilir. Bunlardan bir kısmı açıkça eserden nakilde bulunmakla beraber bir kısmının da ancak muhakkiklerinin tespitine göre bu eserden istifade ettiği ve Alâî'den etkilendiği ortaya konmuştur. Bu âlimlerden bazıları şunlardır:

⁶⁷ Bazılarına göre *el-Mecmû'ul-müzehheb* ismi şöret kazanmıştır. Fakat doğru olan, eserin isminin *el-Mecmû'ü'l-müzheb* şeklinde olmasıdır. Eseri tahkik eden Abdurrahman b. Abdullah eş-Şa'lân'ın tesbitine göre İmam b. Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye Üniversitesi'nde bulunan el yazmanın ön yüzünde ilk “المذَّهَّب” kelimesi için şöyle yazılmıştır: “Mim” harfi dammeli, “zal” harfi sakin, “ha” harfi şeddeli olmayan fethalıdır. Bu da “أذهب” kelimesinin ismi mefuldur. Bir şey altınla kaplandığında bu ifade kullanılır. Bk. İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyi'si'l-luga*, 2/362; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/395; Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb* (Kuveyt. Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye, ts.), 145. Muhammed Abdurrahman Takiyuddîn el-Hisnî, *el-Kavâid*, thk. Abdurrahman eş-Şa'lân, Cibril el-Basîlî (Riyad: Dâru'r-reşîd, 1418/1997), 161-163.

⁶⁸ İsnævî, *Tabakât*, 2/190.

⁶⁹ Ali en-Nedvî, *el-Kavâidü'l-fıkhiyye* (Dimaşk: Dâru'l-kalem, 1414/1994), 223-225; Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb* (Kuveyt: Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye, ts), 167-169; Ebû Bekr b. Takiyuddîn el-Hisnî, *el-Kavâid*, 136, 137.

⁷⁰ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb* (Kuveyt: Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye, ts), 168-169.

⁷¹ Ebû Bekr b. Takiyuddîn el-Hisnî, *el-Kavâid*, 136, 137.

⁷² Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb* (Kuveyt: Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye, ts), 168.

1. Suyûtî (öl. 911 H.), *el-Mecmû'ul-müzheb'* den açıkça nakilde bulunan âlimlerden biridir. Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* adlı eserinde bazen Alâ'î'ye muvafakat etmiş, bazen de ona reddiyede bulunmuştur.⁷³ Aynı şekilde İbn Nüceym de (öl. 970 H.) *el-Eşbâh ve'n-nezâir* adlı eserinde bu kitaptan açıkça nakilde bulunmuştur.⁷⁴

2. Zerkeşî (öl. 794 H.) Alâ'î'den nakilde bulunduğunu açıkça beyan etmemişse de Zerkeşî'ye ait *el-Bahru'l-Muhît* adlı eserinde yer alan "İştirâtu'l-'adâleti fil müctehidîn" ve "tahrîru akvâli İmâm eş-Şâfiî fî kavli's-sahâbi" gibi meselelerde kullanılan ibareler ve bakış açıları ondan istifade ettiğine açıkça işaret etmektedir.⁷⁵ Öyle ki Çağdaş muhakkiklerden biri Zerkeşî'nin *el-Mensûr* adlı eseri telif ederken *el-Mecmû'ul-müzheb'* den büyük ölçüde yaralandığını öne sürmektedir. Ona göre Zerkeşî eserini telif ederken elinde Alâ'î'nin kitabından başka bir kitap yok gibidir. Muhakkikin ifadesiyle "Zerkeşî Alâ'î'den nakletmekle beraber çok az yerde ona atıfta bulunmaktadır."⁷⁶ Zerkeşî'nin kitabının mukaddimesinde *el-Mecmû'ul-müzheb'*e itimat ettiğini açıklamaması bu abartılı iddiayı zayıflatmaktadır. Aynı şekilde Zerkeşî'nin fûru-ı fıkıhla ilgili ibareleri Şâfiî mezhebindeki birçok kitapta mevcuttur.

3. Eserin muhakkiklerinden biri, Hanbelîlerden Allame el-Fütûhî'nin (öl. 972 H.) *el-Mecmû'ul-müzheb'*e muttali olmasını ve *el-Kevebu'l-münîr* adlı eserinde ondan istifade etmesini imkân dâhilinde görmüştür. Muhakkik, iki eserin konularını kıyaslayarak böyle bir sonuca varmıştır.⁷⁷ Fakat söz konusu iddia problemlili olup bu hususta faydalı olabilecek kesin bir karara varabilmek için daha derinlikli ve daha dakik bir incelemenin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Zira müellif sadece üç yeri incelemiş ve iki kitap, bu üç yerde birbirine muvafakat etmiştir. Bu durumda Fütûhî'nin Alâ'î'nin görüşünü aldığı kesin olarak söylenemez. Buna göre ancak Alâ'î'nin mezhep imamlarından bir görüşü naklettiği, sonrasında Fütûhî'nin de aynı görüşü mezhep kaynaklarından veya Alâ'î'nin vasıtasıyla naklettiği söylenebilir.

4. *el-Mecmû'*un etkisi, Sünnî âlimler ile sınırlı kalmamış, Muhammed b. Mekkî el-'Âmilî (öl. 786 H.) gibi Şiî âlimlere kadar uzanmıştır. Kitabın muhakkikleri sözü geçen Şiî âlimin *el-Kavâid ve'l-fevâid fi'l-fıkhi ve'l-usûli ve'l-arabiyye* adlı eserini Alâ'î'nin kitabından alarak yazdığını belirtmişlerdir. Mekkî, bu eserinde Alâ'î'nin Şâfiî mezhebiyle ilgili örnekleri değiştirerek İsnâaşer'îye mezhebine uyarlamıştır.⁷⁸

2.3. Kitabın Kaynakları

Alâ'î, eserini telif ederken faydalandığı belli başlı kitapları belirtmiştir. Alâ'î'nin eserinde istifade ettiği kitaplar şunlardır:

Ebu Abdullah el-Mürecel künyesine sahip ve Şam bölgesinde İbnü'l-Vekîl olarak bilinen Sadruddîn Muhammed b. Ömer b. Mekkî'ye (öl.716 H.) ait *el-Eşbâh ve'n-nezâir* adlı

⁷³ Suyûtî, *el-Eşbâh*, 8, 19, 43, 46, 82, 89, 97, 163, 207, 234, 386, 388, 526.

⁷⁴ Zeynuddîn b. İbrahim İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1419/1999), 35, 79.

⁷⁵ Muhammed b. Bahâdır ez-Zerkeşî, *el-Bahru'l muhît fi usûli'l-fikh* (B.y.: Dâru'l-kütübî, 1414/1994), 1/156, 3/321, 6/423, 8/55-59.

⁷⁶ Muhammed b. Bahâdır ez-Zerkeşî, *el-Mensûr fi'l-kavâid*, thk. Teysîr Faik Mahmud (B.y.: Dâru'l-Kuveyt, 1405/1985), 1/321, 2/261, 288.

⁷⁷ Takiyuddîn Muhammed b. Ahmed el-Fetûhî İbnü'n-Neccâr el-Hanbelî, *Şerhu'l-kevebi'l-münîr*, thk. Muhammed ez-Zuhaylî, Nezîh Hammâd (Riyad: Mektebetü'l-'abikân, 1418/1997), 1/343,-344, 2/346, 2/400-403, 4/454; Hısnî, *Kavâid*, 136-137.

⁷⁸ Muhammed b. Mekkî el-'Âmilî, *el-Kavâidu ve'l-fevâidu fi'l-fıkhi ve'l-usûli ve'l-Arabiyye*, thk. Abdulhadi el-Hakîm (İran: Mektebetü'l-müfid, ts.), 1/11.

eser bunlardan en önemlisidir. Bu eser, *el-Mecmû'ul-müzheb*'in nüvesini ve dayandığı aslı teşkil eder. Hatta müellifin ifadesine göre bu kitap *el-Mecmû'ul-müzheb*'in telif edilme sebebini oluşturur. Bu kitabı esas alan Alâî, onu yeniden tertip etmiş; fakat üç yönden eklemeye bulunmuştur. Birincisi, Alâî, eserde bulanmayan bazı kaide ve konuları ilave etmiştir. Alâî, eserinde fer'î konuları çoğaltmıştır. Son olarak *el-Eşbâh ve'n-nezâir*'in tertip ve taksiminde farklı bir yöntem takip etmiştir. Bunun yanında Alâî, İbnü'l-Vekîl'in yeğeni Zeynuddîn Muhammed b. Abdullah b. Ömer el-Mekkî'nin (öl.741 H.) *el-Eşbâh ve'n-nezâir* üzerine telif ettiği tetimmeyi de esas almıştır.⁷⁹

Alâî, Ebu'l-Abbâs Ahmed İbnü'l-Kâs et-Taberî'nin (öl.335 H.) *Kitâbu't-Telhîs* ve Ebû Muhammed b. Ali el-Kaffâl eş-Şâşî'nin (öl.335 H.) şerhi başta olmak üzere diğer şerhlerinden istifade etmiştir. Bunun yanında Ebû Hâmid İsferyânî'ye (öl.406 H.) nisbet edilen *Kitâbu'r-Ravnak* ve Ahmed b. Muhammed b. el-Mehâmilî'ye (öl.41 H.) ait *el-Lübâb*, İzz b. Abdisselam'a (öl. 660 H.) ait *Kavâ'idu'l-ahkâm fî mesâlihi'l-enâm* ve Şihâbuddîn Ahmed b. İdris es-Sinhâcî el-Karâfî'ye (öl. 684 H.) ait *el-Furûk beynel-kavâ'id* gibi eserlerden faydalanmıştır.⁸⁰

Zikredilen kaynakların dışında hocaları Ebu İshak el-Fezârî ve Ebu'l-Me'âlî el-Cüveynî'den gerek sözlü gerek yazılı olarak öğrendiklerinden de faydalanmıştır. Bunun yanında mezhep kitaplarında bulunan bilgilerden yararlanmış. Ayrıca Alâî Allah'ın kendisine tevsik, tahkik ve beyanını nasip ettiği nüktelerden de istifade etmiştir.⁸¹

Yukarıda zikredilen kaynaklar, Alâî'nin zikrettikleridir. Alâî'nin zikretmediği kaynaklar ise oldukça fazladır. Bunlar iki çeşittir:

Birincisi usûl-ı fıkıh ile ilgili kaynaklardır. İmam Şafiî'nin (öl. 204 H.) *er-Risâle* adlı eseri, İmâmu'l-Harameyn el-Cüveynî'nin (öl.478 H.) *el-Burhânı*, el-Gazâlî'nin (öl.505 H.) *el-Mustasfa'sı*, Fahrüddîn er-Râzî'nin (öl.606 H.) *el-Mahsûl'ü*, el-Âmidî'nin (öl. 631 H.) *İhkâmu'l-ahkâm'ı*, İbnü'l-Hâcib'in (öl. 646 H.) *Muhtasaru'l-Münteha'sı* ve Karâfî'nin (öl. 684 H.) *en-Nefâis* adlı eserleri bunların en önemlileridir.⁸²

Bunların ikincisi ise fûru-ı fıkıh ile ilgili kaynaklardır. İmam Şâfiî'nin *el-Ümm*, Müzenî'nin (öl. 264 H.) *Muhtasar*, Mâverdî'nin (öl. 450 H.) *el-Hâvi'l-kebîr*, Mütevellî'nin (öl. 478 H.) *Tetimme*, İmâmu'l-Harameyn'in *Nihâyetü'l-matlab*, Ruyânî'nin (öl. 502 H.) *Bahru'l-mezheb*, Gazâlî'nin *el-Basît*, *el-Vasît* ve *el-Vecîz*, Beğavî'nin (öl. 516 H.), *et-Tehzîb*, 'İmrânî'nin (öl. 558 H.), *el-Beyân*, Râfiî'nin (öl. 623 H.), *Fethu'l-azîz şerhu'l-Vecîz*, Nevevî'nin (öl. 676 H.) *Ravdatü't-tâlibîn ve umdetu'l-müftîn*, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb* ve *el-Minhâc* adlı eserleri müellifin kullandığı fikhî kaynaklar arasındadır.⁸³

2.4. Alâî'nin Eserde İzlediği Yöntem ve Öne Çıkan Özellikleri

Alâî, usûl-i fıkıh veya fûru-ı fıkıh kaidelerine göre çıkarılmış meseleleri, aynı şekilde mana itibariyle benzer meseleleri, bir asıldan gelen ancak aralarında farklılık bulunan meseleleri ve kaidelerden istisna edilen nadir meseleleri zikredeceğini belirtmektedir. Yine kendi ifadesine göre ihtisar bir yöntem takip edecek ve meselelerin ana başlıklarını zikrederken delillendirme yapmadan bunlara işaret etmekle yetinecektir. Müellif yöntem konusunda önceki imamlardan aktardığı "Akli başında bir âlimin, telif ettiği eser şu

⁷⁹ Alâî, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/11-12.

⁸⁰ Alâî, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/12-13.

⁸¹ Alâî, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/13-14.

⁸² Alâî, *el-Mecmû'u'l-müzheb* (Vizâretü'l-evkâf ve's-su'ûni'l-İslâmiyyeti'l-Kuveytiyye baskısı),158-162.

⁸³ Alâî, *el-Mecmû'u'l-müzheb* (Vizâretü'l-evkâf ve's-su'ûni'l-İslâmiyyeti'l-Kuveytiyye baskısı),162-167.

kısımlardan birine girer: Âlim ya daha önce icat edilmeyen bir şeyi ele alır, ya eksik olan bir şeyi tamamlar ya muğlak bir şeyi açıklar ya uzun bir şeyi ihtisar eder, ya dağınık şeyleri bir araya getirir ya karışık şeyleri düzenler ya da hatalı bir şeyi tashih eder."⁸⁴ yönündeki işleri kendine hedef olarak almıştır. Müellif, karar verdiği ve yerine getireceği şeyi büyük ölçüde yerine getirmede başarılı olmuştur. Alâ'î'nin yönteminin en belirgin özellikleri şu şekilde özetlenebilir:⁸⁵

1- Alâ'î, eserini üç bölüme ayırarak telif etmiştir. Bunlar beş külli kaide, usûlî kaideler ve fikhî kaidelerdir. En önemli olan bölümle başlayan müellif bu kaideleri birbirleriyle mükemmel bir uyum içinde ele almıştır.⁸⁶

2- Müellif, çoğunlukla istatistiki bir yöntem takip ederek konuyla ilgili kısım, görüş ve vecihlerin sayısını zikretmektedir. Her bölümde kaideler, fasıllar, bahisler, faideler, meseleler ve tetimmeler zikrederek okuyucunun açlığını giderip onun başka kaynaklara ihtiyaç duymamasını sağlamaktadır.⁸⁷

3- Müellif, beş külli kaide başta olmak üzere eserinde ele aldığı kaideleri Kitap ve Sünnet ile temellendirmektedir. Bu husus onu bu alanda eser yazanlardan ayıran temel özelliktir.⁸⁸

4- Alâ'î, bir görüşü desteklemek veya çürütmek için naklî delillere geniş bir şekilde yer verir.⁸⁹ Bunun yanında eser,⁹⁰ şiir,⁹¹ dil⁹² ve muteber âlimlerin sözleri⁹³ ile ihticâc eder. Ayrıca kitabı, birçok hüküm için aklî gerekçelendirmeye benzeyen açıklamalarla doludur.⁹⁴

5- Eserinde hadisçi yönü ortaya çıkmaktadır. Öyle ki birçok yerde hadislerle istidlalde bulunmuş ve gerektiğinde hadislerin kritiğini yapmıştır. Bu özellik, Alâ'î'nin kendisinden önce veya sonra eser yazanlar arasında temayüz etmesini ve övülmesini sağlamıştır.⁹⁵

6- Alâ'î, kelâmî meseleler hakkında özel bir bölüm açmamış; ancak hüsn-kubuh ve kelâmın hakikati gibi bazı kelâmî konuları, kitabın farklı yerlerine serpiştirmiştir.⁹⁶

⁸⁴ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/11.

⁸⁵ Hısnî, *Kavâid*, 1/138-142; Mâcid Abdullah Sâlim eş-Şeybe, *el-Kavâidu'l-usûliyye ve tatbikâtuha'l-fikhiyye min hilâli'l-Mecmû'û'l-müzheb fi kavâidi'l-mezheb*, (Doktora tezi, : el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1441/2019, 8; Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/27-39; Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb* (Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şu'ûni'l-İslâmiyyeti'l-Kuveytiyye baskısı), 175-176; İbrahim Câlû, *Tahkîku kısmın mine'l-Mecmû'û'l-müzheb* (Yüksek Lisans Tezi, Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1414), 38-49; Hasan Ahmed el-Fekkî, *Tahkîku kısmın mine'l-Mecmû'û'l-müzheb* (Yüksek Lisans Tezi, Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1414), 31-36; 60-69; Sirâcuddîn Bilâl, *Tahkîku kısmın mine'l-Mecmû'û'l-müzheb* (Yüksek Lisans Tezi, Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1414),37-39.

⁸⁶ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/34-159, 160, 2/199,200.

⁸⁷ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/213,330-345, 2/5-9, 170-176, 347-352.

⁸⁸ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/35-37,70-71, 99, 129, 138-140, 535-536, 539-541.

⁸⁹ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*,1/383-384, 2/50.

⁹⁰ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/7-8.

⁹¹ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/8, 10, 124.

⁹² Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*,1/181, 194, 331.

⁹³ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/25. 160, 181.

⁹⁴ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/41, 57, 267, 385.

⁹⁵ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/244, 264, 327, 383, 514-523, 542-543, 2/461-462, 491.

⁹⁶ Alâ'î, *el-Mecmû'û'l-müzheb*, 1/206-212.

7- Müellif, konuyla ilgili farklı görüşler arasında tercihte bulunmaya önem göstermiştir. Bu bağlamda bazen olumlu⁹⁷ bazen olumsuz⁹⁸ ve bazen de çekimser⁹⁹ olduğunu gösterecek tutum sergilemiştir.¹⁰⁰

8- Kendine has bir fikhî zihniyete sahip bir âlim olan Alâî'nin içtihat ehli olduğuna dair bazı emareler görülmektedir. Birçok meselede kendisinden önce aynı alanda eser yazanlardan hiç kimsenin fark etmediğini belirttiği hususları zikredmiştir.¹⁰¹

9- Müellif, eserinde kaidelerden fûru-ı fıkıhla ilgili hükümler çıkarır.¹⁰² Fakat bunu yaparken fıkıh konularına göre yapmaz. Bu yüzden onun fıkıhın çeşitli konularında dolaştığı görülür. Zira fıkıhla ilgili herhangi fer'î bir konuyu ilgili kaideye uygun olan yerde zikreder. Bu durum onun bilgisinin ne denli geniş olduğunu göstermektedir.¹⁰³

10- Şâfiî mezhebinin usûlüne ve fûruuna itina gösteren müellif, İmam Şâfiî'nin metin ve sözlerine dikkat ederek yeni ve eski görüşlerini ve mezhepte tercih edilen görüşlerini beyan eder. Bunun yanında Râfiî ve Nevevî gibi mutemet âlimlerden istifade ederek konuyla ilgili turuk ve vecihleri zikreder, bunlardan sahih, esah ve azhar olan görüşleri belirtir.¹⁰⁴ Buna rağmen, sadece Şâfiî mezhebinin görüşleri ile sınırlı kalmayan müellif, bazen diğer mezheplere müntesip âlimlerin görüşlerine de değinmektedir.¹⁰⁵

11- Eserde Alâî'nin her görüşü kabul etmediği, hatalı gördüğü görüşlere nezaket ve büyük saygıyla itiraz ettiği görülmektedir.¹⁰⁶ Alâî, bazen önde gelen âlimlere bile itiraz etmekte bazen de mezhebine aykırı görüşlerden doğru olanı ifade etmekten geri durmamaktadır.¹⁰⁷

12 – Bolca kaynak kullanan Alâî, bunları dikkatli bir şekilde ve asli kaynaklardan seçmiştir. 210'dan fazla mühim şahsiyeti ihtiva eden kitap, bu yönüyle kendinden önceki Şâfiî mezhebinin önemli âlimlerinin yazdıkları eserleri bizim için muhafaza etmiştir. Bundan dolayı Alâî'nin eseri, adından da anlaşıldığı üzere mezhep kitapları konusunda esas kaynak olmuştur.¹⁰⁸

13- Alâî için sayılabilecek bir özellik de genelde görüşleri söyleyen kişiye dayandırması ve bu görüşleri kaydederken objektif davranmasıdır.¹⁰⁹

14- Alâî, lehinde ve aleyhinde olan şeyleri bilen büyük bir imam olduğundan zikrettiği görüşün sahibine isnadı hakkında emin değilse, bu hususta ihtiyatlı davranır. Bu durumda “حكي”, “قيل” ve “يسند” gibi ifadeler kullanarak bu duruma işaret eder.¹¹⁰

⁹⁷ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/310, 2/9, 12, 16.

⁹⁸ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/210, 223, 271, 315, 371.

⁹⁹ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/122, 177, 178.

¹⁰⁰ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/385, 506, 535.

¹⁰¹ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/40, 57, 265-268, 413, 468, 2/475.

¹⁰² Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 2/422-433.

¹⁰³ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/358-364, 542-548, 556-568.

¹⁰⁴ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/67, 197, 219, 351, 2/11-13, 512.

¹⁰⁵ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/87, 238, 2/305-308, 447, 542, 2/84.

¹⁰⁶ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/81, 106, 153, 157-159, 223, 304, 334, 349, 353, 359, 469, 2/160, 402, 420, 462.

¹⁰⁷ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/155-158, 192, 266, 359, 2/152-153.

¹⁰⁸ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/11-13, 375, 2/160.

¹⁰⁹ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/19, 95, 172, 329, 361, 2/18-20.

¹¹⁰ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/314, 316, 359, 371, 490.

15- Alâ'î, isimleri birbirine benzeyen meşhur şahsiyetleri ayırt eder. Bu durumu, bazen âlimin künyesini ve bazen de kitabının ismini zikretmekle yapar. Özellikle farklı mezheplerden birden fazla fakihe nisbet edilen kitap varsa bu kitapları yazarına nisbet eder.¹¹¹

16- Tatbiki yapılan örneklerin bir kısmı kitapta önce ele alınan veya sonra gelecek başka bir kaidenin örneklerine benzediğinde, uzatma ve tekrardan kaçınmak için bazen okuyucuyu örneğin geçtiği yerlere yönlendirir ve onlara rehberlik eder.¹¹²

17- Alâ'î, zikrettiği kaidelerin, fûruların ve dabitaların ibarelerini tashih eder. Müellif, kolay ve açık ifadelerle bu kaidelerin aralarındaki farkı azaltarak onları sağlam veciz kalıplara getirir. Kitabın herhangi bir bölümü okunduğunda bu durum açıkça görülebilir.¹¹³

18- Müellif, kaideleri haber sığısıyla zikreder. Herhangi bir kaide veya mesele ile ilgili farklı görüşler varsa Alâ'î, bunun anlaşılması için çaba sarf eder. Bu bağlamda önce kaide veya meseleyi soru halinde sorar sonra cevabını getirir. Bazen de sanki okuyucunun cevabı aramasını istiyormuş gibi yaparak sorunun cevabını vermez. Bu bir öğretim yöntemi olup faydaları gizli değildir.¹¹⁴

19- Müellif, her ıstılahın tarifini ve tanımın açıklamasını yapmaz. Bunun yerine ıstılah veya tanımın kısımlarını, çeşitlerini ve bahislerini zikreder. Bu durum belki de Alâ'î'nin *"ihmal edilen yerleri ayıklamaya önem verme, özet olarak verilen şeyleri ayrıntıyla ele alma ve çoğunlukla ihmal edilen metotları takip etme"* gibi hususlardaki kararlılığından kaynaklanmaktadır.¹¹⁵ Belki de bunun sebebi, müellifin eseri bu ilme yeni başlayanlar için değil *"külli kaideleri ve riayet edilen maksatları ve bu kaidelerden çıkarılan fûruları ve dağınık olan kaidelere döndürmeyi bilme konusunda sağlam derecede fakih ve iyi derece uyanık olanlar"*ın faydalanması için telif etmiş olmasıdır.¹¹⁶

2.5. Kitabın Analizi

Alâ'î'nin eserini yazarken yöntemine, yaklaşımına değindikten ve diğer kitaplarda bulunmayan en belirgin özelliklerine ışık tattuktan sonra, ona karşı yapılan bazı itirazları zikretmek onun değerini azaltmaz. Zira bu kusurlar eserin iyiliklerinin içinde dağılıp kalmıştır.¹¹⁷

1- Alâ'î'nin fûrû-ı fıkıhla ilgili nakillerinde büyük oranda İbnü'l-Vekîl'in *el-Eşbâh ve'n-nezâir* ile Râfiî'nin *eş-Şerhu'l-kebîr* gibi eserlere itimat etmesi, mezhepte sahibine nisbet edilen bazı görüşleri tahkik edememesine yol açmıştır.¹¹⁸ Buna göre müellif, sadece kendisinden önceki eserlerden nakilde bulunarak bazı usûlî görüşleri kimi âlimlere dayandırmıştır. Şayet bunları tahkik edebilseydi söz konusu görüşleri onlara nisbet etmezdi. Fakat bu tür hatalı nispetlerin yapıldığı yerler çok azdır.¹¹⁹

¹¹¹ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/58, 172, 335.

¹¹² Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/40, 171, 393, 2/518.

¹¹³ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/240, 504, 513, 2/103, 194-197.

¹¹⁴ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/207, 251, 258, 424, 479, 2/67, 153.

¹¹⁵ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/10.

¹¹⁶ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/11.

¹¹⁷ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, (Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şu'ûni'l-İslâmiyeti'l-Kuveytiyye baskısı), 177.

¹¹⁸ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/44, 60, 91.

¹¹⁹ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/25, 265, 349, 362.

2- Eserinin başında yararlandığı kaynakları açıklamakla iktifa ettiği için bazı görüşleri sahiplerine dayandırmamıştır.¹²⁰ Onlardan bazılarının adını hiçbir yerde zikretmemiştir. Bu durum da sadece birkaç yerde görülmektedir.¹²¹

3- İhtiyaç duyulan bazı yerlerde atıfta bulunmayı terk etmiştir. Öyle ki bu, verilen bilginin kitaptaki yerinin bilinmesini zorlaştırmaktadır.¹²²

4- Fikhî kaidelerin belirli bir tertibe göre düzenlenmemiş olması başka bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu durum fikhî kaidelere ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Şayet müellif eserini fikhî bablara göre tertip etmiş olsaydı, ele aldığı kaidelere ulaşmak daha kolay olur ve eserin güzel özelliklerine başka bir özellik katmış olurdu.¹²³

5- Müellifin kitabı kaidelere, fasıllara, faidelere ve meselelere ayırırken dayandığı şeylerin görünmemesi eserin tenkit edilen başka bir hususudur. Bunun yanı sıra bazı fasılların altında zikrettiği fer'î konular, kaidelerin altında zikrettiği fer'î konulardan iki kat fazladır. Örneğin, *"vacip, terk edenin şer'an zemmedildiği şeydir"* tarifini faide, *"karineden mücerret emir fevr gerektirir mi gerektirmez mi"* sorusunu ise kaide olarak zikretmiştir. Bunun yanında *"Muayyen bir şeyi emretmek, zıddını nehyetmek midir?"* konusunu mesele, *"İmam Şâfiî'nin sahabenin kavli hakkındaki görüşleri ve onunla ihticâc etmesinin tashihi"* konusunu ise fasıl yapmıştır. Müellif, yüzlerce sayfa yazdıktan sonra kitabı bu konuyla bitirmiştir. Alâî, bu konuyu ihtilaf edilen delilleri zikrettiği yerde ele almamıştır.¹²⁴

2.6. Kitabın Genel Tanıtımı

Alâî, kitabına Yüce Allah'a hamd ederek ve Rasûlüne (s.a.v.) Salâtu selam getirerek başlamıştır. Sonra ayet, hadis ve asardan deliller getirerek ilmin faziletini beyan etmiştir. Peşinden fıkıh ilminin faziletini ve eserinin yazdığı sahada nelerin yapılması gerektiğini üç mesele ile sınırlandırarak açıklamıştır. Bunlar: Kapalı yerleri ayıklamak, mücmel meseleleri açıklamak ve çoğunlukla ihmal edilen metotları kullanmaktır. Daha sonra külli kaidelerin fazilet ve önemi ile bu bağlamda yapılması gereken şeyleri beyan etmiştir. Peşinden kendine mahsus olarak kitabının ihtiva ettiği usûl-i fıkıh ve fikhî kaidelerden çıkarılan hükümler ile eserini telif etmeye sevk eden sebepleri beyan etmiştir. Akabinde eserinde faydalandığı kaynakları zikretmiştir.¹²⁵

Alâî daha sonra, kitaba bir giriş olarak kabul edilebilecek üç başlık açmıştır. İlk başlığı fikhin tanımına,¹²⁶ fikhin tüm bölümlerini kapsayan genel ilkeye tahsis etmiştir. Bununla *"Mefsedetleri önlemek, maslahatları elde etmekten evladır"* genel kaidelerini kastetmiştir. İkinci başlıkta şer'î hükmün tarifini vererek hükmün kısımlarını beyan etmiştir. Üçüncü başlıkta ise fikhî kaidelerin ortaya çıkışından bahsederek bu kaideleri tek tek ele almıştır.¹²⁷ Daha sonra şer'î delillere ilişkin usûlî kaideleri ele almaya başlamış, sonrasında lafızların

¹²⁰ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*,1/30-34, 130, 273-330, 334-348, 386, 388-393.

¹²¹ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*,1/ 325-330.

¹²² Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*,1/27, 29, 30, 200, 233, 282, 325, 2/76.

¹²³ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*,2/207-220, 242-255.

¹²⁴ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/212, 494-499, 2/513-518.

¹²⁵ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*,1/10-11.

¹²⁶ *el-Mecmû'ü'l-müzheb*'in muhakkiki Mecîd Ali, el-Ubeydî fikhin bir çok tarifinin bulunduğunu Alâî'nin *"Fıkıh, tafsili delillerinden elde edilen şer'î hükümleri bilmektir."* şeklinde bir tanım yaparak diğerlerinden öne geçtiğini ifade etmektedir. Ancak yapılan araştırma neticesinde Beydâvî'nin Alâî'den önce bu tanımı yaptığı tespit edilmiştir. Bk. Abdürrahim b. el-Hasan b. Ali el-İsnevî, *Nihâyetü's-sûl şerhu Minhâci'l-vusûl* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1420/1999), 11; Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/14-24.

¹²⁷ Alâî, *el-Mecmû'ü'l-müzheb*, 1/24-159.

delaletleriyle alakalı bazı konulara ve peşinden şer'î hükmü incelemiştir. Ardından tekrar başa dönerek şer'î deliller hakkında konuşmuş, daha sonra lafızların delaletlerini peşinden ise birinci cildi kendisiyle bitirdiği fıkhi kaideleri ele almıştır. İkinci cildin başından sonuna kadar sırayla lafızların delaletleri, şer'î deliller ve onlarca fikhî kaideyi ele almıştır. Müellif, sahabenin kavlinin delil olması ve İmam Şâfiî'nin bu konudaki görüşlerinin tashihi ile kitabını bitirmiştir.¹²⁸

Sonuç

Hafız Salâhuddîn Halil b. Keykeldî el-Alâ'î, önemli unvan ve sıfatlarla adı sıkça anılan h. sekizinci yüzyıl (694-761) âlimlerinden biridir. Türk asıllı olan Alâ'î, Dimaşk'ta doğmuş, Kudüs'e yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Küçük yaştan itibaren ilimle iştiğal etmeye başlamış, yirmi yaşına geldiğinde hadis alanında önemli bir paye elde etmiştir. Daha sonra farklı ilim dallarında uzmanlaşmış, usûl ile fûru, naklî ve aklî ilimleri cemetmiştir. Önemli bir ilmi mevki elde ederek akranlarına göre üstünlük sağlamış ve döneminin âlimleri ve ileri gelenlerinden mühim ilmî makamlar almıştır. Ömrünün bir bölümünü büyük bir şevkle ilim arayarak, dinleyerek, okuyarak, çalışarak, yazarak ve icazet alarak geçirmiştir. Bu bağlamda birçok hocaya öğrencilik yapmıştır. Alâ'î, birçok ilim dalında telif ve tasnif faaliyetinde bulunmuştur. Bu bağlamda muhtasar ve mutavvel eserler telif etmiştir. Bunlardan bazıları tahkik edilip basılmışken bazıları da halen mahtuta/yazma olup hak ettikleri ilgiyi görememiştir.

Alâ'î'nin yazmış olduğu eserler içerisinde *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâidi'l-mezheb* adlı eseri ayrı bir öneme sahiptir. Alâ'î, eserini yazarken iki yüzden fazla esere müracaat etmiştir. Bu yönüyle eser, kendinden önceki birçok önemli Şâfiî âlimin eserlerini bize tanıtmaktadır. Bundan dolayı eser mezhebin ana eserlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Âlimler, *el-Mecmû'u'l-müzheb*'i takdirle karşılamış ve müthiş bir eser olarak görmüşlerdir. Onu ihtisar etmeye, ondan nakilde bulunmaya gayret ederek faydalanmaya çalışmışlardır.

Alâ'î *el-Mecmû'u'l-müzheb*'de, külli ve cüzi kaideleri ele almış, ferî meseleleri cüzi kaidelerin yanı sıra külli kaidelere de bağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda birçok fıkhi babı bir araya getiren usûlî ve fıkhi kaideleri zikretmiştir. Alâ'î'nin, fıkhi örnekleri fıkhi kaidelere bağlaması onun fıkıh ilminde büyük ve geniş bir birikiminin olduğunu göstermektedir. Müellifin eseri genel itibariyle taksim, tenvi' ve ihşa yönünden temayüz etmektedir. Bu bağlamda Alâ'î, çoğunlukla usûlcülerin izini takip etmiş bazen de farklı bir taksim benimsemiştir. Alâ'î, kitabında karmaşıklıktan uzak bir şekilde açık ifadeler kullanmış, sözü gereksiz yere uzatmayıp sağlam ve veciz bir üslup benimsemiştir. Konuyla ilgili farklı görüşler arasında tercihte bulunmuştur. Bu bağlamda bazen olumlu bazen olumsuz ve bazen de çekimser olduğunu gösterecek tutum sergilemiştir. Alâ'î görüşleri aktarırken titiz davranarak emanete riayet etmiştir. Fakat çok az yerde dikkatinden kaçan bazı görüşler de olabilmıştır. Müellif, daha önce yaşanmış ve halen sosyal hayatla ilgili yüzlerce fıkhi örnek ele almıştır. Bu anlamda onun eseri yazıldığı ilk dönemden günümüze kadar önemini ve güncelliğini korumuştur.

Alâ'î'nin ilmi şahsiyeti, onu dar mezhepçilik ve taassuptan kurtarmıştır. Bu tutum, günümüzde başkalarını belli bir görüşe mahkûm etmekten veya sırf onun mezhebine aykırı olmasından dolayı kınayan tutumdan kurtulmamız için ihtiyaç duyduğumuz bir davranıştır. Ala'î'nin ilmi şahsiyeti, âlimlerimizin farklılıkları önemsemede ufuklarının geniş olduğunu

¹²⁸ Alâ'î, *el-Mecmû'u'l-müzheb*, 1/160, 2/5.

kesin bir şekilde göstermektedir. Buna göre günümüzde yeni çıkan meseleleri objektif ve tarafsız bir şekilde, bu büyük âlimleri örnek alarak tartışmak isabetli olacaktır.

Kaynakça

- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *Buğyetü'l-mültemes fi sübâ'ıyyâti hadîsi'l-İmâm Mâlik b. Enes*. thk. Hamdî Ab dülmeçîd es-Selefi. Şam: Dâru'n-nevâdir, 1427/2006.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *el-Fetâva'l-mustağrabe (Fetâva'l-Alâî)*. thk. Abdulcevvâd Hamâm. Şam: Dâru'n-nevâdir, 1431/2010.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *el-Fusûlü'l-müfide fi'l-vâvi'l-mezîde*. thk. Hasan Musa eş-Şâ'ir. Amman: Dâru'l-Beşîr, ts.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *el-Mecmû'u'l-müzheb fi kavâ'idî'l-mezheb*. thk. Mecîd Ali el-Ubeydî, Ahmed Hıdır Abbâs. Mekke: el-Mektebetü'l-Mekkiyye, 1425/2004.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *el-Mecmû'u'l-müzheb*. thk. eş-Şerif Muhammed b. Abdulgaffar, Kuveyt: Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye, ts.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *Faslu'l-kadâi fi ahkâmi'l-edâi ve'l-kadâ*. thk. Abdulcevvâd Hammâm. Dimaşk: Dâru'n-nevâdir, 1432/2011.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *İcmâlu'l-isâbe fi akvâli's-sahâbe*. thk. Muhammed Süleyman el-Aşkar. Kuveyt: Merkezu'l-mahtûtâti ve't-turâs, 1407/1987.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *İsâretü'l-fevâidî'l-mecmû'a fi'l-işâre ila'l-ferâidî'l-mesmû'a*. thk. Marzûk b. Hayâs el-Zehrânî. Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1425/2004.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *Kitâbu'l-erba'îne'l-muğniyye bi uyûni fünûnihâ ani'l-mu'ayyen*. thk. Ebû Ubeyde el-Meşhûr Âli Selmân. Amman: ed-Dâru'l-eseriyye, 1429/2008.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *Kitâbü'l-muhtelitîn*. thk. Raf'et Fevzî, Ali Abdulbasit Mezîd. Kahire: Mektebetü'l-hancî, ts.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *Tahkîku'l-murâd fi enne'n-nehye yaktedi'l-fesâd*. thk. İbrahim Muhammed Salkînî. Şam: Dâru'l-fikr, 1402/1982.
- Alâî, Salâhuddîn Halil b. Keykeldî. *Telkîhu'l-fuhûm fi tenkîhi siyeği'l-umûm*. thk. Ali Mu'avvid, Adil Abdulmevcûd. Beyrut: Dâru'l-erkâm, 1418/1997.
- 'Amilî, Muhammed b. Mekkî. *el-Kavâidu ve'l-fevâidu fi'l-fikhi ve'l-usûli ve'l-Arabiyye*. thk. Abdulhadi el-Hakîm. İran: Mektebetü'l-müfid, ts.
- Askalânî, Ebulfadl Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer. *ed-Dürerü'l-kâmine fi a'yâni'mieti's-sâmine*. thk. Muhammed Abdulmu'îd Dân. Hindistan: Meclisu dâireti'l-me'ârifî'l-Osmâniyye, 1392/1972.
- Bedehşî, Abdulbârî İbn Abdulhamid. *el-Hâfızu'l-Alâî ve cuhûdu fi'l-hadîs ve ulûmihi*. Doktora tezi, b.y.: Mektebetu dâri'l-minhâc, ts.
- Bilal, Sirâcuddîn. *Tahkîku kısmun mine'l-Mecmû'î'l-müzheb*. Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1414.
- Câlû, İbrahim. *Tahkîku kısmun mine'l-Mecmû'î'l-müzheb*. Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1414.
- Ebû'l-Mefâhir Muhyiddin Abdülkadir b. Muhammed b. Ömer en-Nuaymî, *ed-Dâris fi ahbâri'l-medaris*, thk. İbrahim Şemsuddîn (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1990).
- el-Ketânî, Muhammed Abdulhayy b. Abdulkebîr el-Hasanî el-İdrisî Abdulhay. *Fihrisu'l-fehâris ve'l-isbât mu'cemu'l-me'âcimi ve'l-meşihâti ve'l-müselâlat*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1982.

- Fekkî, Hasan Ahmed *Tahkîku kismun mine'l-Mecmû'î'l-müzheb*. Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1414.
- Fetûhî, Takiyuddîn Muhammed b. Ahmed İbnu'n-Neccâr el-Hanbelî. *Şerhu'l-kevebi'l-münîr*. thk. Muhammed ez-Zuhaylî, Nezîh Hammâd. Riyad: Mektebetü'l-'abîkân, 1418/1997.
- Hisnî, Ebû Bekr b. Muhammed Abdurrahman Takiyuddîn. *el-Kavâid*. thk. Abdurrahman eş-Şa'lân, Cibril el-Basîlî. Riyad: Dâru'r-reşîd, 1418/1997.
- Hüseynî, Muhammed b. Ali b. el-Hasan b. Hamza el-Dimaşkî eş-Şâfiî Ebu'l-Mehâsîn. *Zeylu Tezkiretü'l-hüffâz*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1419/1998.
- İrâkî, Abdürrahim İbnu'l-Hüseyn b. Abdurrahman. *et-Takyîd ve'l-îzâh şerhu mukaddimeti İbn Salâh*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1389/1969.
- İbn Battûta, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Tancî. *Rihletu İbn Battuta (Tuhfetü'n-nazzâr fî garâibi'l-emsâr ve acâibu'l-esfâr)*. thk. Abdulhadi et-Tâzî. B.y.: Akâdemiyetü memleketi'l-Mağribiyye, 1417.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Fâris el-Kazvînî er-Rûyânî. *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*. thk. Abdüsselam Muhammed Harun. B.y.: Dâru'l-fikr, 1399/1979.
- İbn Hatîb ed-Dihşe, Mahmud b. Ahmed el-Hamevî Feyyûmî. *Muhtasarun min kavâidi'l-Ala'î ve kelâmu'l-İsnevî*. thk. Mustafa el-Bencüveynî. Bağdat: el-Lecnetü'l-vataniyye, 1984.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer el-Kuraşî ed-Dimaşkî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1408/1988.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî er-Ruveyfe'î el-İfrîkî. *Lîsânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru sader, 1414.
- İbn Nüceym, Zeynuddîn b. İbrahim. *el-Eşbâh ve'n-nezâir*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1419/1999.
- İbn Receb el-Hanbelî, Abdurrahman b. Ahmed. *Zeylu Tabakâti'l-Hanâbile*, thk. Abdurrahman b. Süleyman al-Useymîn (Riyâd: Mektebetü'l-'Abîkân, 1425/2005)
- İbn Tagrîberdî, Ebü'l-Mehâsîn Cemâluddîn Yusuf. *el-Menhelü's-sâfi ve'l-mustevfi ba'de'l-vâfi*. thk. Muhammed Muhammed Emin. (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-âmme li'l-Kitâb, 1993.
- İbnu'l-İmâd, Abdhayy b. Ahmed el-Akrî el-Hanbelî. *Şezerâtu'z-zeheb fî ahhâri men zeheb*. thk. Mahmud el-Arnaût. Dimaşk: Dûr İbn Kesîr, 1406/1986.
- İsnevî, Abdürrahim b. el-Hasan b. Ali. *Nihâyetü's-sûl şerhu Minhâci'l-vusûl*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1420/1999.
- İsnevî, Abdürrahim b. el-Hasan b. Ali. *Tabakâti'ş-Şâfiyye*. Thk. Kemal Yusuf el-Hût. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002.
- Malatî, Abdulbasit b. Halil b. Şahin el-Hanefî. *Neylu'l-emel fî zeyli'l-düvel*. thk. Ömer Abdusselam et-Tedmûrî. Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 1422/2002.
- Mekkî, Muhammed Ebu'l-Fadl b. Muhammed b. Muhammed. *Lahzu'l-elhâz bi zeyli tabakâti'l-huffâz*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, ts.
- Nedvî, Ali. *el-Kavâidü'l-fikhiyye*. Dimaşk: Dâru'l-kalem, 1414/1994.
- Safedî, Salâhuddîn Halil b. Aybek. *A'yânu'l-asr ve a'vânu'l-asr*. thk. Ali Ebû Zeyd vd. Beyrut: Dâru'l-fikri'l-muâsir, 1418/1998.
- Safedî, Salâhuddîn Halil b. Aybek. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Ahmed el-Arnaût-Turkî Mustafa. Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arbaî, 1420/2000.

- Sâlim, Mâcid Abdullah. eş-Şeybe, *el-Kavâidu'l-usûliyye ve tatbîkâtuha'l-fıkhiyye min hilâli'l-Mecmû'î'l-müzheb fî kavâidi'l-mezheb*, (Doktora tezi, : el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1441/2019.
- Sezen, Tahir. *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: Devlet Arivleri Genel Müdürlüğü, 2017.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâluddîn. *el-Eşbâh ve'n-nezâir*. Beyrut: Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, 1411/1990.
- Sübki, Abdulvahhab b. Takiyuddîn Tâcuddîn. *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*. thk. Mahmud Muhammed et-Tanahî ve Abdulfettah Muhammad el-Hulv. Giza: Hecrun li't-tibâ'a, 1413.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *el-Bedru't-tâli' bi mehâsini min ba'di'l-karni-sâbi'*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Yâfi'î, Afîfuddîn Abdullah b. Esad b. Ali b. Süleyman. *Mir'âtü'l-cinân ve ibretü'l-yakazân*, Beyrut: Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, 1417/1997.
- Zebîdî, Muhammed Murteza b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî. *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. B.y.: Dâru'l-hidâye, ts..
- Zehebî, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymâz. *Mu'cemu's-şuyûhi'l-kebîr*. thk. Muhammed el-Habîb el-Heyle. Taif: Mektebetu's-Siddîk, 1408/1988.
- Zehebî, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz. *Tezkiratü'l-huffâz*. Beyrut: Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, 1419/1998.
- Zerkeşî, Muhammed b. Bahâdır. *el-Bahru'l muhîr fî usûli'l-fikh*. B.y.: Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, 1414/1994.
- Zerkeşî, Muhammed b. Bahâdır. *el-Mensûr fî'l-kavâid*. thk. Teysîr Faik Mahmud. B.y.: Dâru'l-Kuveyt, 1405/1985.
- Ziriklî, Hayreddin. *el-A'lâm: Kâmûsu terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ min'el-Arab ve'l-müsta'rebîn ve'l-müsteşrikîn*. Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melayîn, 2002.